

Μακεδονικά

Τόμ. 21, Αρ. 1 (1981)

Nicolas Oikonomidès, Documents et études sur les institutions de Byzance (VIIe-XVe s.)

Γ. Ι. Θεοχαρίδης

doi: [10.12681/makedonika.445](https://doi.org/10.12681/makedonika.445)

Copyright © 2015, Γ. Ι. Θεοχαρίδης

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Θεοχαρίδης Γ. Ι. (1981). Nicolas Oikonomidès, Documents et études sur les institutions de Byzance (VIIe-XVe s.). *Μακεδονικά*, 21(1), 419–431. <https://doi.org/10.12681/makedonika.445>

ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΣΙΑΙ

Nicolas Oikonomidès, Documents et études sur les institutions de Byzance (VIIe-XVe s.). Variorum Reprints, London 1976, (Préface de H. Ahrweiler), σελ. 340.

Μετά Πρόλογον τῆς καθηγητρίας τῆς Σορβόννης Ἑλένης Ἀρβάιλερ περὶ τῆς ἐπιστημονικῆς συμβολῆς τοῦ Ἑλλῆνος βυζαντινολόγου Νικολάου Οἰκονομίδου ἀναδημοσιεύονται 24 μικραὶ μελέται αὐτοῦ, δημοσιευθεῖσαι μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1955-1974 εἰς διάφορα ἐπιστημονικὰ περιοδικὰ καὶ Πρακτικὰ διεθνῶν συνεδρίων, ἀναφερόμενα εἰς τὸν πίνακα περιεχομένων τοῦ βιβλίου, ἐκ τῶν ὁποίων μελετῶν μία εἶναι εἰς τὴν ἰταλικὴν (XIII), τρεῖς εἰς τὴν ἀγγλικὴν (VIII, XIV, XXI), τέσσαρες εἰς τὴν ἑλληνικὴν (I, IX, XVII, XVIII) καὶ αἱ ὑπόλοιποι εἰς τὴν γαλλικὴν γλῶσσαν.

Ὁ τόμος δὲν ἔχει ἰδικὴν τοῦ σελίδωσιν, ἀλλ' ἐκάστη μελέτη διατηρεῖ τὴν σελίδωσιν τῆς πρώτης δημοσιεύσεώς τῆς εἰς τὸ ἐκάστοτε περιοδικόν, οὕτως ὥστε ἡ παραπομπὴ εἰς τὸν τόμον δὲν ἢμπορεῖ νὰ γίνῃ ἀπλῶς με ἀριθμὸν σελίδος, ἀλλὰ χρειάζεται πρῶτον ὁ αὐξὼν ἀριθμὸς (λατινικὸς) τῆς σχετικῆς μελέτης. Ὁ τίτλος τῶν εἰς ἑλληνικὴν γλῶσσαν μελετῶν εἶναι εἰς τὸν πίνακα τῶν περιεχομένων γραμμένος διὰ λατινικοῦ καὶ αὐτὸς ἀλφαριθμητικῶς διὰ τὴν ὁμοιομορφίαν.

Παρουσιάζοντες ἐνταῦθα τὸν τόμον θὰ δώσωμεν σύντομον περιλήψιν τοῦ περιεχομένου ἐκάστης μελέτης, χωρὶς νὰ σχολιάσωμεν τὰ συμπεράσματα τοῦ συγγραφέως, ἀφοῦ ἐνταῦθα πρόκειται περὶ ἀπλῆς παρουσιάσεως ἔργου καὶ ὄχι περὶ βιβλιοκρισίας, εικοσιτεσσάρων μάλιστα μελετῶν.

I, 205-221: Akolouthia tou Hagiou Theodorou tou Neou.

Μετὰ ὀλίγα εἰσαγωγικὰ περὶ τῆς ἱστορικῆς ἀξίας τῶν Βίων, τῶν ὀλίγων γνωστῶν γενομένων ἐκ τοῦ πληθους τῶν Νεομαρτύρων, καὶ περὶ τῆς σχετικῆς πρὸς αὐτοὺς βιβλιογραφίας:

1. Δίδονται αἱ κυριώτεραι πληροφορίαι περὶ τοῦ συμμείκτου χειρογράφου 2118 τοῦ 14ου-15ου αἰῶνος, τοῦ προερχομένου ἐκ τοῦ Γυμνασίου Θεσσαλονίκης καὶ ἀνήκοντος προηγουμένως εἰς τὴν Μητρόπολιν τῆς πόλεως, εἰς τὸ ὅποιον ἐβδόμη κατὰ σειρὰν περιέχεται ἡ Ἀκολουθία τοῦ Ἁγίου Θεοδώρου τοῦ Νέου, γραφεῖσα κατὰ τὸ α' ἡμισυ τοῦ 15ου αἰῶνος ὑπ' αὐτοῦ τούτου τοῦ συμπληρωτοῦ τοῦ κώδικος, διὰ χειρὸς τοῦ ὁποίου εἶναι γραμμένος καὶ ὁ πίναξ περιεχομένων τοῦ χειρογράφου.

2. Δίδεται ἡ βᾶσις τοῦ Συναξαρίου του βιογραφία τοῦ ἀγνωστοῦ ἄλλοθεν νεομάρτυρος τοῦ 14ου αἰῶνος Θεοδώρου τοῦ Νέου.

3. Τοποθετεῖται χρονολογικῶς βᾶσις ἱστορικῶν στοιχείων τὸ μαρτύριον τοῦ Νεομάρτυρος εἰς χρόνον πρὸ τῆς καταλήψεως τῆς Ἀδριανουπόλεως ὑπὸ τῶν Ὀθωμανῶν Τούρκων τὸ 1362 καὶ ἀκριβέστερον κατὰ τὴν ἐπιδρομὴν τούτων κατ' αὐτῆς τὸ 1340 (ἢ 1345) καὶ ἡ συγγραφή τῆς Ἀκολουθίας τοῦ Νεομάρτυρος εἰς χρόνον πρὸ τοῦ 1362.

4. Διαπιστοῦται ὅτι παραμένει ἀγνωστον τὸ ὄνομα τοῦ συντάκτου τῆς Ἀκολουθίας, δεδομένου ὅτι δὲν ὑπάρχει εἰς αὐτὴν ἀκροστιχίς, ἢ δὲ ἄλλως συνήθης ἄκροστιχίς τῶν Θεοτοκίων τῆς αὐτῆς τὴν φορὰν δὲν δίδει νόημα.

5. Δίδονται ἐξηγήσεις περὶ τοῦ τρόπου ἐκδόσεως τῆς Ἀκολουθίας ὑπὸ τοῦ συγγραφέως.

6. Παρατίθεται τὸ κείμενον τῆς Ἀκολουθίας ἐκ τοῦ Ἀθηναϊκοῦ κώδικος 2118 (15ου αἰ.), φ. 149α κ.έ., μὲ τὰ σχετικά μέλη καὶ μὲ τὸ Συναξάριον τοῦ Νεομάρτυρος.

II. 55-78: Un décret synodal inédit du patriarche Jean VIII Xiphilin, concernant l'élection et l'ordination des évêques.

Εἰς τὸν κώδικα R-II-11 τῆς Βιβλιοθήκης τοῦ Ἐσκοριάλ τοῦ 11ου αἰῶνος, ὁ ὁποῖος ἀποτελεῖ δικανικὴν συλλογὴν, καὶ εἰς τὰ φύλλα αὐτοῦ 270^v-271^r ὁ σ. εὔρε τυχαίως Συνοδικὴν ἀπόφασιν ἄγνωστον ἀλλαχόθεν, τῆς ὁποίας δίδει τὸ περιεχόμενον, μεταγράφει τὸ ἑλληνικὸν κείμενον καὶ προβαίνει εἰς μακρὸν σχολιασμόν του.

Τόσον ἐκ τῆς ἀποδόσεως τοῦ περιεχομένου, ὅσον καὶ ἐκ τοῦ ἑλληνικοῦ κειμένου φαίνεται ὅτι ἡ Σύνοδος συνήλθεν ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως τὴν 14ην Μαρτίου 10ης Ἰνδικτιῶνος (1072) καὶ ἀπεφάτισεν ὁμοφώνως, συμφωνούντος τοῦ Πατριάρχου, νὰ ἐπιτρέπεται πάλιν ἡ ἐκλογὴ καὶ ἡ χειροτονία ἐπισκόπων τῶν ἐπαρχιῶν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, εἰδοποιουμένου σχετικῶς τοῦ Πατριάρχου, παρὰ τὴν ἐκδοθεῖσαν ἄλλοτε ἀπόφασιν τοῦ πατριάρχου Μιχαήλ, ἀλλ' οὐδέποτε ἐφαρμοσθεῖσαν οὔτε ἐπ' αὐτὸ οὔτε ἐπὶ τοῦ διαδόχου τοῦ Πατριάρχου. Τὴν Συνοδικὴν ἐπὶ τοῦ προκειμένου ἀπόφασιν ὑπογράφουν 27 μητροπολίται καὶ 17 ἀρχιεπίσκοποι ὀνομαστί καὶ μετ' ἀναγραφῆς τῆς ἑδρας τῶν εἰς μακρὸν κατάλογον.

Κατόπιν ὁ σ., ἀφοῦ διαπιστώσει ὅτι πρόκειται περὶ τῶν προκатоχῶν πατριαρχῶν Μιχαήλ Κηρουλαρίου, τοῦ διαδόχου τοῦ Κωνσταντίνου Λειχοῦδη, συμπεραίνει ὅτι ὁ Πατριάρχης τῆς Συνοδικῆς ἀποφάσεως εἶναι ὁ Ἰωάννης 8ος Ξυφιλίνος (1η Ἰαν. 1064-2α Αὐγ. 1075) καὶ ὅτι ἡ Συνοδικὴ ἀπόφασις ἔλαβε χώραν τὴν 14ην Μαρτίου 1072.

Ἐπεταί μακρὸς σχολιασμός τοῦ κειμένου μὲ τρεῖς συμβολὰς τοῦ συγγραφέως: α) Προσωπογραφικὸν σχολιασμὸν ἐκάστου ἐκ τῶν 41 ὑπογράφοντων τὴν Συνοδικὴν Πράξιν μητροπολιτῶν καὶ ἀρχιεπισκόπων, χρησιμοποιουμένων παρομοίῶν καταλόγων ἱεραρχῶν τῆς αὐτῆς ἐποχῆς, β) ἔκθεσιν περὶ τοῦ *cursus honorum* τῶν ἱεραρχῶν, καὶ γ) ἔκθεσιν περὶ τοῦ προβλήματος τοῦ τρόπου ἐκλογῆς καὶ χειροτονίας τῶν ἱεραρχῶν κατὰ τὸ κανονικὸν δίκαιον, ὅς καὶ περὶ τῶν γενομένων κατὰ καιροὺς παρεκκλίσεων ἐξ αὐτοῦ.

III, 101-128: Le serment de l'impératrice Eudocie (1067). Une épisode de l'histoire dynastique de Byzance.

Ἐκτίθεται εἰσαγωγικῶς ἡ ἐκ τῶν πηγῶν γνωστὴ ἱστορία τοῦ θανάτου τὴν 21ην Μαΐου 1067 αὐτοκράτορος Κωνσταντίνου Ι' Δούκα, ὁ ὁποῖος ἐπὶ τῆς ἐπιθανατιοῦ κλίνῃ τοῦ ἠνάγκασε τὴν ἐκ δευτέρου γάμου σύζυγόν του Εὐδοκίαν Μακροβολίτισσαν, ἀνεμίαν τοῦ πατριάρχου Μιχαήλ Κηρουλαρίου, νὰ ὀρκισθῆ ἐγγράφως ἐνώπιον τοῦ Πατριάρχου, τῆς Ἱερᾶς Συνόδου καὶ τῆς Συγκλήτου, συνοπογραμάντων πάντων τὸν ὄρκον, ὅτι δὲν θὰ συνάγη μετὰ τὸν θάνατόν του δεῦτερον γάμον καὶ ὅτι θὰ διατηρήσῃ εἰς τὴν θέσιν του τὸν Καίσαρα ἀδελφόν του Ἰωάννην Δούκαν, ἵνα οὕτως ἐξασφαλισθῆ ἡ διαδοχὴ τοῦ θρόνου εἰς τοὺς υἱοὺς του.

Ἐπισημαίνονται τὰ περιέχοντα τὸν Ὀρκον τοῦτον μοναδικὰ δύο χειρόγραφα, ὁ Vaticanus Palatinus gr. 124 τοῦ 14ου αἰῶνος καὶ ὁ Scorialensis gr. X-II-6, περαιωθεῖς τὴν 25ην Νοεμβρίου 1571 διὰ χειρὸς Βενεδίκτου Ἐπισκοποῦλου Κρητός. Ἀποδίδεται τὸ περιεχόμενον τοῦ Ὀρκου, δημοσιεύεται τὸ ἑλληνικὸν κείμενον του ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ καλυτέρου κώδικος Scorialensis καὶ ἔπονται:

1. Διπλωματικὸς σχολιασμός, ὅπου διαπιστοῦται α) ὅτι οἱ δύο κώδικες ἔχουν κοινὴν παλαιότεραν πηγὴν, μὴ ἀποτελοῦσαν καὶ αὐτὴν τὸ πρωτότυπον, β) ὅτι ὁ Scorialensis εἶναι

μεταγενέστερος του Palatinus, και γ) ότι το πρωτότυπον με την υπογραφήν της αυτοκρατορίας κατεστράφη και τὸ κείμενον τοῦ Ὁρκου προέρχεται ἐξ ἀντιγράφου του, κατατεθειμένου εἰς τὸ Χαρτοφυλακεῖον τῆς Ἐκκλησίας, ἐξ οὗ ἀντέγραψε τοῦτο νομικός τις.

2. Ὁ Ὁρκος και τὸ «ἀνάθεμα», ὅπου ἐξετάζεται ἡ παροχὴ ὄρκου κατὰ τὸ Κανονικὸν δίκαιον και ἡ σημασία τοῦ «ἀνάθεματος» ὡς ποινῆς.

3. Ἱστορικὸς σχολιασμός, ὅπου ἐξετάζονται α) τὰ ἴνόμενα τῶν υἱῶν τοῦ Κωνσταντίνου Ι' και ἡ ἱεράρχησις τῶν ὡς πρὸς τὴν διαδοχὴν τοῦ θρόνου, β) τὸ νόημα τοῦ ληφθέντος εἰς τὸν Ὁρκὸν μέτρου περὶ διατηρήσεως τοῦ Καίσαρος Ἰωάννου Λούκα εἰς τὴν θέσιν του ἐνώπιον τῶν δυνατοτήτων καταλήψεως τῆς ἐξουσίας ὑπὸ τῶν ἐξαδέλφων τῆς αυτοκρατορίας ἢ ὑπὸ τῶν δύο ἀνεπιῶν τοῦ πατριάρχου Μιχαὴλ Κηρουλαρίου, γ) οἱ σκοποί, εἰς τοὺς ὁποίους ἀπέβλεπεν ὁ Κωνσταντίνος Ι' Δούκας διὰ τῶν ἀναληφθεισῶν ὑποχρεώσεων ὑπὸ τῶν ἐξαναγκασθέντων εἰς ὑπογραφήν τοῦ Ὁρκου, και δ) τὰ ἐκ τῶν πηγῶν γνωστὰ ἱστορικὰ γεγονότα μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Κωνσταντίνου Ι' Δούκα μέχρι τῆς μᾶχης τῆς Μαντζικέρτης (19 Αὐγ. 1071) και τῆς συλλήψεως και τυφλώσεως τοῦ Ρωμανοῦ Δ' Διγενούς.

IV, 46-52: La dernière volonté de Léon VI au sujet de la tétragamie.

Εἰς τὴν γνωστὴν ἐκ τῶν πηγῶν ἱστορίαν τοῦ τετάρτου γάμου τοῦ αυτοκράτορος Λέοντος ΣΤ' τοῦ Σοφοῦ, τῶν ὁποίων διηγείται συντόμως ὁ συγγραφεὺς, ὁ ἀμέσως μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Λέοντος ΣΤ' ἀποκατασταθεὶς εἰς τὸν πατριαρχικὸν θρόνον του πατριάρχης Νικόλαος ὁ Μυστικός ἀπήθυεν ἐπιστολὴν πρὸς τὸν πάπαν Ἀναστάσιον Γ' και τοὺς ἐπισκόπους αὐτοῦ, εἰς τὴν ὁποίαν (δημοσιευμένη εἰς Migne, P. Gr. 111, 196-220) ἀναφέρεται μετάνοια τοῦ Ἀτοκράτορος πρὸ τοῦ θανάτου του, και τὸ σχετικὸν ἀπόσπασμα τῆς ὁποίας παραθέτει μετὰ γαλλικῆς μεταφράσεως ὁ συγγραφεὺς.

Τῆς μοναδικῆς αὐτῆς και μὴ ἐπιβεβαιωμένης ἄλλοθεν πληροφορίας τοῦ Πατριάρχου θεωρουμένης ὡς ἀμφιβόλου γνησιότητος, ὁ σ. ηὐτύχησε νὰ εὕρῃ ἐπιβεβαίωσιν αὐτῆς εἰς αὐτὴν ταύτην τὴν διαθήκην τοῦ Ἀτοκράτορος, σωζομένην εἰς ἀντίγραφον τοῦ 11ου αἰῶνος, τὸ ὁποῖον παρέλειψεν νὰ σημειώσῃ ὁ περιγράψας τὸν ἱεροσολυμικὸν κώδικα τοῦ Παναγίου Τάφου ἀριθμ. 24 (τοῦ 10ου αἰ.). Α. Παπαδόπουλος-Κεραμεὺς εἰς τὴν Ἱεροσολυμικὴν Βιβλιοθήκην του (Πετροῦπολις 1891, 89-96).

Δημοσιεύων τὸ κείμενον τῆς διαθήκης μετὰ τῆς γαλλικῆς μεταφράσεώς του ὁ σ. παρατηρεῖ: α) Ὅτι τοῦτο, παρὰ τὴν ἑλλειψιν ὑπογραφῆς, συμφωνεῖ πρὸς τὸ πνεῦμα και ἐνίστε και πρὸς τὸ γράμμα τῆς ἐπιστολῆς τοῦ Πατριάρχου, ἀφοῦ εἰς ἀμφοτέρα τρία εἶναι τὰ κύρια σημεῖα: Αἰτήσις συγγνώμης πρὸς τὸν Πατριάρχην, συγκατάθεσις ἀναθεματισμοῦ ὅλων τῶν ὑποστηρίζαντων τὴν τετραγαμίαν και ἀποκατάστασις τοῦ Πατριάρχου εἰς τὸν θρόνον του. Αὕτη ἀναγγελομένη εἰς τὴν Διαθήκην ἐπραγματοποιήθη ἀμέσως μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Λέοντος ΣΤ' (12 Μαΐου 920) ὑπὸ τοῦ διαδόχου αὐτοῦ συναυτοκράτορος Ἀλεξάνδρου τὴν 15ην Μαΐου 920.

Ἐξηγεῖ κατόπιν ὁ σ. τοὺς λόγους τῆς μετανοίας τοῦ Λέοντος ΣΤ', ὁ ὁποῖος ἔχων συνείδησιν ὅτι εὐρίσκετο ἐν παρανομίᾳ και τελῶν ὑπὸ ἀναθεματισμὸν πατριάρχου, ἠνείχετο τὴν κατάστασιν τῆς κατ' οἰκονομίαν ἀπαλλαγῆς του. Ἐπιτευχθέντος ὁμοῦ τῶρα τοῦ σκοποῦ του ἠθέλησε πρὸ τοῦ θανάτου του νὰ σώσῃ τὴν ψυχὴν του, ἐγκαταλείψας ὁμοῦ εἰς καθάρσιν και ἀνάθεμα ὅλους τοὺς ὑποστηρίζαντας αὐτόν.

V, 265-270: La «préhistoire» de la dernière volonté de Leon VI au sujet de la tétragamie.

Ὁ σ. ἀναγκάζεται νὰ ἐπανέλθῃ ἐπὶ τοῦ θέματος τῆς προηγουμένης μελέτης του (IV), τῆς τελευταίας βουλῆσεως δηλαδὴ τοῦ Λέοντος ΣΤ' περὶ τῆς τετραγαμίας του, διότι ἐν τῷ μεταξὺ ἡ P. Karlin-Hayter βιβλιοκρίνουσα εἰς «Byzantion» 32, 1 (1962) τὴν ὑπὸ τοῦ Α. Kazdan ἐκδοσιν τοῦ Βίου Ἁγίου Εὐθυμίου και θεωροῦσα ὀνόπουτος τὰς πληροφορίας, κα-

τά τὰς ὁποίας ὁ ἴδιος ὁ Λέων ΣΤ' ἀνεκάλεσεν εἰς τὸν πατριαρχικὸν θρόνον τὸν Νικόλαον τὸν Μυστικόν, ὡς προερχομένης παρὰ τοῦ ἰδίου τοῦ Πατριάρχου, ἐπικαλεῖται πρὸς ὑποστήριξιν τῆς ἀπόψεώς της δύο κείμενα, ἐπιστολὴν τοῦ Νικολάου τοῦ Μυστικοῦ καὶ ἐπιστολὴν τοῦ Καισαρείας Ἀρέθα, γραμμένα τὸ 912 καὶ ὑπαινισσόμενα ἀποκατάστασιν τοῦ Νικολάου τοῦ Μυστικοῦ παρ' αὐτοῦ τούτου τοῦ Λέοντος ΣΤ'.

Ἀναλύν τὰ σχετικὰ χωρία τῶν κειμένων τούτων ὁ σ. ἀποδεικνύει α) ὅτι ἡ ἐπιστολὴ τοῦ Νικολάου τοῦ Μυστικοῦ ἀναφέρεται εἰς γεγονότα ἐπακολουθήσαντα τὴν ἐκθρόνισιν του τὴν 1ην Φεβρουαρίου 907 καὶ οὐδεμίαν σχέσιν ἔχει πρὸς τὴν τελευταίαν βούλησιν τοῦ Λέοντος ΣΤ', καὶ β) ὅτι ἡ ἐπιστολὴ τοῦ Καισαρείας Ἀρέθα ἀναφέρεται καὶ αὐτὴ εἰς αὐτοκρατορικὴν ἐπιστολὴν τοῦ 907 καὶ ὄχι εἰς τὴν μετάνοιαν τοῦ Αὐτοκράτορος τὸ 912.

Τὰ μετὰ τὴν 1ην Φεβρουαρίου 907 καὶ τὴν ἐκθρόνισιν τοῦ Νικολάου τοῦ Μυστικοῦ γεγονότα ἀποκαθιστᾷ εἰς τὴν ἱστορικὴν σειρὰν τῶν ὁ σ. ἐπὶ τῇ βάσει τῆς πλέον λεπτομεροῦς συγχρόνου πρὸς τὰ γεγονότα πηγῆς, τοῦ Βίου τοῦ Ἁγίου Εὐθymiου.

VI, 158-175: Contribution à l'étude de la pronoiia au XIIIe siècle. Une formule d'attribution des parèques à un pronoiiaire.

Ἀπὸ τὸ χειρόγραφον Cod. Vatican. gr. 867, ἀντίγραφον τοῦ ἔτους 1239 περιέχον συμβολαιογραφικὰ ὑποδείγματα (τύπους) διαφόρων δικαιοπρασιῶν, τὸ ὁποῖον ἐδημοσιεύθη ὑπὸ τοῦ G. Feragi τὸ 1912 καὶ τοῦ ὁμοῦ τοῦ περιεχόμενον συνεκροτήθη εἰς συλλογὴν οὐχὶ πολὺ πρὸ τοῦ 1259 ὁ σ. ἐπιλέγει πρὸς μελέτην τὸ ὑπόδειγμα ἀριθμ. 8 (φ. 35 τοῦ χειρογράφου, τίτλοφορούμενον: «παράδοσις παροίκων παρὰ τοῦ κατὰ χώραν δουκὸς πρὸς στρατιώτην»). Τοῦτο ἐκδόθη παρὰ τοῦ Th. Uspenskij τὸ 1888, ἀλλὰ μὴ συνδυασθὲν πρὸς τὸ σύστημα τῆς «προνοίας», ἀγνωσμένου ὅτι ὁ «στρατιώτης» εἶναι «προνοιάριος», παρέμεινεν ἀμελέτητον. Ὁ σ. ἐκδίδει τοῦτο ἐκ νέου ἐκ τοῦ Vatican. Gr. 867 μετὰ κριτικοῦ ὑπομνηματισμοῦ, παραθέτει τὴν γαλλικὴν μετάφρασίν του καὶ προβαίνει εἰς σχολιασμόν αὐτοῦ, κατὰ τὸν ὁποῖον ἐξετάζει:

A. Τοὺς τίτλους, οἱ ὁποῖοι χρησιμοποιοῦνται εἰς τὸ ἐν λόγῳ ὑπόδειγμα (formule), ὁπως «δοῦξ ἢ στρατοπεδάρχης ἢ παραδοτῆς τοῦ Θέματος» (στ. 8-9), «(πανσεβαστὸς) σεβαστὸς» (στ. 7-8), «μεγαλοδοξότατος» (στ. 3-4).

B. Τὴν διαδικασίαν χορηγήσεως «προνοίας», ἡ ὁποία παρουσιάζει τρία στάδια. Εἰς τὸ πρῶτον, ἡ Κυβέρνησις χορηγεῖ διὰ προστάγματος εἰς τὸν «προνοιάριον» ἀριθμὸν φορολογικῶν μονάδων (ζευγάρια) ὠρισμένου ἐτησίου εισοδήματος. Εἰς τὸ δεύτερον, κατώτερος ἐπαρχιακὸς ὑπάλληλος καθορίζει τοὺς «παροίκους», οἱ ὁποῖοι θὰ ἀποτελέσουν τὰ προβλεπόμενα «ζευγάρια» τοῦ προστάγματος καὶ χορηγεῖ εἰς τὸν ἐμφανισθέντα «προνοιάριον» σχετικὸν «πρακτικὸν παραδόσεως». Εἰς τὸ τρίτον, ἀνώτερος τοπικὸς ὑπάλληλος (δοῦξ ἢ στρατοπεδάρχης ἢ παραδοτῆς) καθορίζει τὰ τμήματα γῆς, τὰ ὁποῖα θὰ ἀποτελέσουν τὴν «προνοίαν», καὶ τὰ ποσὰ τῶν ἑνοικίων τῶν «παροίκων», τὰ ὁποῖα θὰ ἀποτελέσουν τὸ προβλεπόμενον ὑπὸ τοῦ προστάγματος ἐτήσιον εισόδημα (νομισματικὴ ποσότης) τοῦ «προνοαρίου», χορηγῶν νέον πρακτικὸν ἢ συμπληρῶν τὸ προηγηθὲν «πρακτικὸν παραδόσεως» τοῦ κατωτέρου ὑπαλλήλου.

Μὴ διασπῶντος «πρακτικοῦ προνοαρίου», δυναμένου νὰ συγκριθῇ πρὸς τὸ ὑπόδειγμα τοῦ Vatican. Gr. 867, ὁ σ. ὁμολογεῖ ὅτι τὰ ἀνωτέρω συμπεράσματά του εἶναι ἐν μέρει ὑποθετικά καὶ δὲν ἤμπορουν νὰ γενικευθοῦν δι' ὅλα τὰ διαμερίσματα τοῦ Κράτους καὶ δι' ὅλους τοὺς τέσσαρας αἰῶνας τῆς ἰσχύος τοῦ συστήματος τῆς «προνοίας», δεδομένου τῶν ἐπελευθουσῶν ἀλλαγῶν τόσο εἰς τὸ σύστημα τῆς χορηγήσεως «προνοίας», ὅσον καὶ εἰς τὸ διοικητικὸν σύστημα τῆς χώρας.

VII, 121-130: Une liste arabe des stratèges byzantins du VIIe siècle et les origines du thème de Sicile.

Πρόκειται περί του περιφήμου Καταλόγου βυζαντινών Θεμάτων, τὸν ὁποῖον διέσωσεν ἐξ ἀπολεσθέντος ἔργου τοῦ Ἄραβος Al-Djarni ὁ Ἄραβ γεωγράφος Ibn-Khordadbeh εἰς τὴν δημοσιευθεῖσαν τὸ πρῶτον τὸ 846/7 Γεωγραφίαν του καὶ μετὰ τὸν ὁποῖον ἡσυχολήθησαν ὁ H. Gelzer (1899) καὶ ὁ E. W. Brooks (1901).

Εἰς τὸν Κατάλογον αὐτὸν μετὰ τὴν περιγραφὴν 14 ἐπαρχιῶν τοῦ Βυζαντινοῦ Κράτους ἀναφέρονται 6 πατριεῖοι 6 γεωγραφικῶν περιοχῶν τοῦ Κράτους καὶ εἶναι φανερὸν ὅτι πρόκειται περὶ 6 στρατηγῶν 6 βυζαντινῶν Θεμάτων, τὰ ὁποῖα ἐδκόλως ταυτίζει ὁ συγγραφεύς.

Τὸ δεύτερον τοῦτο τμήμα τοῦ Καταλόγου τοῦ 9ου αἰῶνος δὲν ἐθεωρήθη ὡς ἀνεξάρτητον καὶ δὲν ἐμελετήθη ὡς τοιοῦτον, ἀλλὰ κατὰ τὸν σ. φαίνεται νὰ ἀντικατοπτρίζη πολὺ παλαιότεραν τοῦ 9ου αἰῶνος ἐποχὴν, τὴν ὁποῖαν ὁ σ. καθορίζει μετὰ τὸν ἔτος 695, ἔτος τῆς πρώτης ἐμφανίσεως τοῦ μὴ ἀναφερομένου εἰς τὸν Κατάλογον Θεματοῦ Ἑλλάδος, καὶ μετὰ σύγκρισιν πρὸς τὴν jussio τῆς 17ης Φεβρουαρίου 687 τοῦ Ἰουστινιανοῦ Β' πρὸς τὸν Πάπαν, ὅπου εἰς τὸ τέλος ἀναγράφονται αἱ ὑπάρχουσαι τὸ 687 ἀνώτερα στρατιωτικαὶ διοικήσεις ἐπαρχιῶν, καταλήγων εἰς τὰ ἐξῆς συμπεράσματα:

1. Τὸ δεύτερον τμήμα τοῦ Καταλόγου τοῦ Al-Djarni ἀπαριθμεῖ ἑδρας στρατηγῶν τοῦ Βυζαντινοῦ Κράτους καὶ ἀντανακλᾷ κατάστασιν μεταγενεστέραν τοῦ 687 καὶ προγενεστέραν τοῦ 695 (πιθανῶς μετὰ 692-695).

2. Ἡ ἑδρα τοῦ στρατηγοῦ τῆς Σικελίας ἰδρύθη μετὰ τὸν ἔτος 687-695 (πιθανῶς μετὰ 692-695), διὰ νὰ ἀνταποκριθῇ εἰς τὰς ὑπὸ τοῦ σ. ἐκτιθεμένας ἀνάγκας τῆς ἐσωτερικῆς καὶ ἐξωτερικῆς πολιτικῆς τῆς βυζαντινῆς Δύσεως.

3. Οἱ αὐτοὶ λόγοι ἐπέφερον τὴν μεταφορὰν τῆς διοικήσεως τῶν βορειοαφρικανικῶν στρατευμάτων εἰς Septem (Ceyta) πρῶτον (μετὰ τὸ 683) καὶ εἰς Σαρδηνίαν κατόπιν (μετὰ 687-695).

VIII, 105-109: On the date of John VIII's letter to Saridja Beğ (April 1432).

Διὰ τὴν ἐπιστολὴν αὐτὴν τοῦ αὐτοκράτορος Ἰωάννου Η' Παλαιολόγου πρὸς τὸν Βεζίρη τοῦ Μουράτ Β' Saridja Beğ, τὴν φέρουσαν μόνον Μηνολόγιον διὰ χειρὸς τοῦ Αὐτοκράτορος: Ἀπρίλιος, Ἰνδικτιῶνος 10, δύο μόνον χρονολογίαι εἶναι δυναταί, 1432 καὶ 1447, εἰς τὰς ὁποίας ἐμπίπτει 10η Ἰνδικτιῶν ἐντὸς τῶν χρόνων τῆς βασιλείας τοῦ Ἰωάννου Η'. Ἐξ αὐτῶν ὁ P. Wittek ὑπεστήριξε τὴν χρονολογίαν 1432 καὶ οἱ F. Babinger-Fr. Dölger ὑπεστήριξαν τὴν χρονολογίαν 1447, ἀμφότεροι μετὰ βάσιν κυρίως στοιχεῖα ἐκ τῆς σταδιοδρομίας τοῦ Βεζίρου Saridja Beğ. Ὁ Fr. Dölger μόνον, παρατηρήσας ἀστάθειαν γραφικοῦ χαρακτῆρος εἰς τὸ ἰδιόχειρον Μηνολόγιον τοῦ Αὐτοκράτορος, ἐχρησιμοποίησεν πληροφορίαν τοῦ Δούκα, ὅτι ὁ Ἰωάννης Η' προσεβλήθη ὀλίγον πρὸ τοῦ 1448 ὑπὸ ποδάγρας (gout), διὰ νὰ ὑποστηρίξῃ τὴν χρονολογίαν 1447, ἐξηγῶν τὴν ἀστάθειαν τοῦ γραφικοῦ χαρακτῆρος διὰ τῆς ποδάγρας.

Ὁ σ. χρησιμοποιοῦν πληροφορίαν Ὁμιλίας Ἀνωνόμου, δημοσιευθεῖσης ὑπὸ Σπυρίδωνος Λάμπρου (1926), τὴν ὁποῖαν ἐπιτυγχάνει νὰ χρονολογήσῃ ἐξ ἐσωτερικῶν αὐτῆς τεκμηρίων ὡς συγγραφεῖσαν μεταξὺ Σεπτ. 1432-Θέρους 1433, πληροφορίαν ὅτι ὁ Ἰωάννης Η' εἶχε προσβληθῆ ἐπὶ τινὰ χρόνον ὑπὸ μερικῆς παραλύσεως, ἰαθεὶς θαυματουργῶς μετὰ τεσσαρακονθήμερον παραμονὴν εἰς τὸν ναὸν τοῦ Φιλανθρώπου Χριστοῦ παρὰ τὴν Μορὴν Ἁγίου Γεωργίου εἰς τὰ Μάγγανα, ἀποδεικνύει μετὰ βάσιν γνωστά γεγονότα τῆς βασιλείας του ὅτι α) ὁ Ἰωάννης Η' προσεβλήθη ὑπὸ παρέσεως τέλη Φεβρουαρίου ἢ ἀρχὰς Μαρτίου 1432, β) μεταβάς ἀρχὰς Μαρτίου εἰς τὸν ναὸν τοῦ Φιλανθρώπου Χριστοῦ ἐπέστρεψε μετὰ τεσσαράκοντα ἡμέρας ἰαθεὶς, τὴν 13ην Ἀπριλίου 1432, καὶ γ) ὑπέγραψε συνειρητικῶς τὸν Ἀπρίλιον 1432 τὴν ἐπιστολὴν πρὸς τὸν Saridja Beğ πρὸ τῆς τελείας ἰασεῶς του καὶ διὰ τοῦτο μετὰ τρεμαμένην χεῖρα.

IX, 193-196: Τὸ κάτω ἄρμαμέντον (καὶ ὄχι ὁ κατεπάνω τοῦ ἄρματος).

Ἄπὸ τὴν ὀρθὴν ἀνάγνωσιν ὑπὸ τοῦ J. B. Bury τῆς συντομογραφημένης φράσεως «ἀπὸ τοῦ κατεπάνω τοῦ ἄρματος» ὡς «ἀπὸ τ(οῦ) κἀτ(ω) ἄρμα(έν) τ(ου)» εἰς τὸ χειρόγραφον Lipsiensis Bibl. Urb. R. ep. 1,17, φ. 226β, τοῦ περιέχοντος τὸ «Περὶ βασιλείου τάξεως» τοῦ Πορφυρογεννήτου, προέκυψεν ἡ πληροφορία, περὶ ὑπάρξεως εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν τὸ 949 κρατικῆς Ὀπλοθήκης, ὀνομαζομένης «Κάτω ἄρμαμέντον».

Προσπαθῶν νὰ ἐντοπίσῃ τὴν Ὀπλοθήκην αὐτὴν ὁ σ. ἐξετάζει τὰς πληροφορίας τῶν πηγῶν διὰ πέντε ὀπλοθήκας εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ τὴν ὑπάρχουσαν δυνατότητα δι' ἐκάστην νὰ ὑπῆρχε τὸ 949.

Μετὰ τὸν ἀποκλεισμὸν ὄλων, πλην τοῦ «βασιλικῶν ἄρμαμέντων» τῆς Μαγναύρας, τὸ ὅποιον δὲν ἦμπορεῖ νὰ εἶναι τὸ «κάτω ἄρμαμέντον», ὁ σ. προτείνει ὡς θέσιν αὐτοῦ τὴν περιοχὴν, ὅπου τὸν 10ον αἰῶνα εὐρίσκετο ὁ ναύσταθμος, τὸ βυζαντινὸν «νεώριον», ὅπου ἡ παρουσία μιᾶς ὀπλοθήκης διὰ τὸν ἐφοδιασμὸν τοῦ στόλου συμφωνεῖ μὲ τὸν ρόλον τοῦ «κάτω ἄρμαμέντου» εἰς τὸ «Περὶ βασιλείου τάξεως» καὶ ἡ θέσις τῆς εἰς τὴν ρίζαν τῶν ὑψωμάτων, ἐπὶ τῶν ὁποίων εὐρίσκετο τὸ «μέγα παλάτιον» καὶ τὸ «ἄρμαμέντον τῆς Μαγναύρας», ἐκαιολογεῖ τὴν ὀνομασίαν «κάτω ἄρμαμέντον».

X, 177-183: Un taktikon inédit du Xe siècle, Cod. Scorial. gr. R-II.11.

Ὁ σ. εἶρεν εἰς τὸ χειρόγραφον R-II-11 τῆς Βιβλιοθήκης τοῦ Ἑσκοριάλ, τὸ ὅποιον εἶναι καλὸν ἀντίγραφον τοῦ 11ου αἰῶνος, καὶ εἰς τὰ φύλλα αὐτοῦ 269^v-270 νέον Τακτικόν, πίνακα δηλαδὴ προβαδίσματος καὶ πρωτοκαθεδρίας τῶν ἀξιωματούχων τοῦ Βυζαντίου, παρόμοιον πρὸς τὰ γνωστὰ Τακτικά τοῦ 9ου καὶ 10ου αἰῶνος, ὅπως τὸ Κλητορολόγιον τοῦ Φιλοθέου, τὸ Τακτικὸν τοῦ Οὐσπένσκη (845-856) καὶ τὸ Τακτικὸν τοῦ Μπενέσεβιτς (921-934).

Συγκρίνων κατόπιν τὸ Τακτικὸν τοῦ Ἑσκοριάλ πρὸς τὰ ὡς ἄνω γνωστὰ Τακτικά ὁ σ. εὐρίσκει ὅτι τοῦτο δὲν διαφέρει ἐκείνων εἰς τὰ πρῶτα ἐξ ἀνάτατα τιμητικὰ ἀξιώματα, προχωρεῖ ὅμως κατόπιν εἰς τὴν ἱεραρχικὴν σειρὰν τῶν μὲν τιμητικῶν ἀξιωματῶν μέχρι τοῦ 11ου βαθμοῦ τοῦ «πρωτοσπαθαρίου» ἐκ τῶν 21 ὑπαρχόντων, τῶν δὲ πραγματικῶν ἀξιωματῶν μέχρι τοῦ βαθμοῦ τοῦ «μαγκλαβίτου», ἀποτελεῖ δηλαδὴ κατάλογον τῶν συνήθως καλουμένων εἰς τὴν βασιλικὴν τράπεζαν ἀξιωματούχων.

Ὅλων τῶν κατὰ τὰ πρῶτα τρία τέταρτα τοῦ 10ου αἰῶνος γνωστῶν τίτλων ἀξιωματούχων ὑπαρχόντων εἰς αὐτὸ ὁ σ. καθορίζει κατόπιν ἐκ τῶν εἰς γνωστὰς χρονολογίας καταληφθεισῶν ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν πόλεων καὶ ἐκ τῆς ἐγκαταστάσεως εἰς αὐτὰς δοικῶν καὶ κατεπάνω ὡς terminum post quem τῆς συγγραφῆς τοῦ Τακτικοῦ τὸ ἔτος 975.

Ὁ terminus ante quem καθορίζεται ὑπὸ τοῦ σ. μὲ argumentum ex silentio, μὲ τὴν ἀπουσίαν δηλαδὴ εἰς τὸ Τακτικὸν τῶν διοικήσεων τῶν ὑπὸ τοῦ Βασιλείου Β' καταληφθεισῶν πόλεων, μὲ παλαιότεραν χρονολογίαν τὸ 997, ἔτος τῆς καταλήψεως τῆς Φιλίππουπόλεως καὶ τῆς ἐγκαταστάσεως τοῦ διοικητοῦ στρατηγοῦ τῆς.

Ἐν τέλει ὁ terminus ante quem 997 καταβιβάζεται ὑπὸ τοῦ σ. εἰς τὸ ἔτος 979, καθ' ὃ ἐδόθησαν ὑπὸ τοῦ Βασιλείου Β' εἰς τὸν κουροπαλάτην τῆς Ἰβηρίας Δαβίδαι τρεῖς διοικήσεις τῆς περιοχῆς τῆς Θεοδοσιουπόλεως, αἱ ὁποῖαι ἀναφέρονται εἰς τὸ Τακτικόν. Οὕτω καθορίζεται ὁ χρόνος συγγραφῆς τοῦ Τακτικοῦ μεταξὺ 975-979, κατὰ τοὺς χρόνους δηλαδὴ τοῦ Τσιμισκῆ, καθ' οὗς ὀνομάσθη ἡ Πρεσθλάβα Ἰωαννουπόλις, ὅπως ἀναφέρεται αὐτὴ εἰς τὸ Τακτικόν, ἐνῶ ἡ ὀνομασία αὐτὴ ἐξηφανίσθη κατόπιν.

Τιμητικοὶ τίτλοι ἀξιωματῶν καὶ στρατιωτικῶν διοικητῶν, τὸ πρῶτον ἐμφανιζόμενοι εἰς τὸ Τακτικόν, μαρτυροῦν περὶ τῆς σημασίας του διὰ τὴν διοικητικὴν ἱστορίαν τοῦ Βυζαντινοῦ Κράτους καὶ περὶ τῆς ἀξίας του ὡς βάσεως χρονολογήσεως μεμονωμένων δεδομένων ἐκ τῶν πηγῶν.

XI, 118-123: Constantin VII Porphyrogénète et les thèmes de Cephalonie et de Longobardie.

Ο σ. εξετάζει χωρίον του De administrando imperio του Πορφυρογενήτου (ἐκδ. Gy. Moravcsik-R. J. H. Jenkins, κεφ. 50, 85-87), όπου λέγεται ὅτι τὸ Θέμα Κεφαλληνίας ἦτο ἀλλοτε τούρμα τοῦ Θέματος Λαυγοβαρδίας καὶ ἐγένετο Θέμα ἐπὶ Λέοντος ΣΤ' (886-912), καὶ εὐρίσκει αὐτὸ ἐσφαλμένον, ἀφοῦ εἶναι γνωστὸν ἐκ τῶν μέχρι σήμερον ἐρευνηθῶν ὅτι τὸ Θέμα Κεφαλληνίας ὑπῆρχεν ἤδη πρὸ τῆς ἀποβάσεως τῶν Βυζαντινῶν εἰς Λογγοβαρδίαν τὸ 876. Ἐξ ἄλλου ἐκ τῆς ἱστορίας τοῦ Θέματος Λογγοβαρδίας, γνωστῆς διὰ τῶν νεωτέρων ἐρευνηθῶν τοῦ Α. Pertusi, καταδεικνύεται ὅτι μᾶλλον τὸ Θέμα Λογγοβαρδίας ἰδρύθη ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Λέοντος ΣΤ' καὶ μάλιστα κατὰ τὸν Α. Pertusi μεταξὺ 887-888, κατόπιν μίας ταυτίσεως στρατιωτικῶν προσώπων, ἢ ὅποια ἀπορρίπτεται πειστικῶς ὑπὸ τοῦ συγγραφέως.

Ἐξετάζων κατόπιν τὴν κατάστασιν εἰς τὴν Κάτω Ἰταλίαν τὸ 876 ὁ σ. ἐξηγεῖ ἐκ τῶν γεγονότων τὴν ἐξάρτησιν τῆς Λογγοβαρδίας ἐκ τῆς Κεφαλληνίας καὶ καταλήγει εἰς τὸ συμπέρασμα α) ὅτι ἡ Λογγοβαρδία κατ' ἀρχὰς μετὰ τὸ 876 ἀπετέλεσε τούρμαν τῆς πηλοσιεστέρως δυτικῆς στρατιωτικῆς βάσεως τῶν Βυζαντινῶν, τοῦ Θέματος Κεφαλληνίας, καὶ κατόπιν, σταθεροποιηθείσης τῆς βυζαντινῆς κατοχῆς περὶ τὸ Bari, ἐγένετο Θέμα μεταξὺ 30 Αὐγ. 886 καὶ 891, καὶ β) ὅτι ὁ Πορφυρογενήτος συγχύσας σημειώσας του, ἀντὶ τῆς γράψῃ ὅτι ἡ Λογγοβαρδία διατελέσασα τούρμα τῆς Κεφαλληνίας ἀνυψώθη εἰς Θέμα ἐπὶ Λέοντος ΣΤ', ἔγραψε τὸ ἀντίθετον. Τοῦτο ἀποτελεῖ ὑπόθεσιν βεβαίως, λέγει ὁ σ., ἢ ὅποια ὁμῶς συμφωνεῖ μὲ τὴν ἱστορικὴν πραγματικότητα.

XII, 57-59: Recherches sur l'histoire du Bas-Danube aux Xe-XIe siècles: La Mésopotamie de l'Occident.

Εἰς τὸ Τακτικὸν τοῦ χειρογράφου R-II-11 τῆς Βιβλιοθήκης τοῦ Ἑσκοριαλ τοῦ 11ου αἰῶνος, τὸ ὅποιον ὁ σ. εἰς τὴν προηγηθεῖσαν μελέτην του (X) ἐχρονολόγησε μεταξὺ 975-979, ἀναφέρεται διὰ μοναδικῆν φοράν (φ. 269^v, 20) στρατηγὸς «Μεσοποταμίας τῆς Δύσεως». Ἀναζητῶν τὴν θέσιν τοῦ συνοριακοῦ αὐτοῦ Θέματος, ὁ σ. ἀποκλείει μὲ ἐπιλογὰ ἐπιχειρήματα τὰς βυζαντινὰς κτήσεις εἰς τὴν Ἰταλίαν καὶ τὴν Χερσόνα, τῆς Ἀνατολῆς αὐτοασποκλειομένης ἐξ ὀρισμοῦ καὶ τῆς ἀρχαίας Μεσοποταμίας οὐσης ἀραβικῆς ἀπὸ τοῦ 7ου αἰῶνος, καὶ καταλήγει εἰς τὸ σύνορον τοῦ Δουνάβεως, ὁ ὁποῖος παραλληλίζεται πρὸς τὸν Εὐφράτην εἰς τὰς πηγὰς τοῦ 10ου αἰῶνος.

Ἡ κατὰ τὰς πηγὰς ἱστορία τῆς καταλήψεως τῆς Βουλγαρίας μὲ τὴν ἐκστρατείαν τοῦ Τσιμισκῆ τοῦ 971, ἢ ὑπ' αὐτοῦ ὀχύρωσις τοῦ συνόρου τοῦ Δουνάβεως μετὰ τὴν νίκην καὶ ἡ διοικητικὴ ὀργάνωσις τῆς περιοχῆς κατὰ τὸ Τακτικὸν τοῦ Ἑσκοριαλ ἀναγκάζουν τὸν σ. νὰ ἀναζητήσῃ τὴν «Μεσοποταμίαν τῆς Δύσεως» εἰς τὰς δὺθας τοῦ Δουνάβεως οὐχὶ μακρὰν τοῦ Δουρυστόλου, ἄνκαι μετὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ Σαμουήλ τοῦ 976 ἢ περιοχὴ ἐχάθη διὰ τοῦ Βυζαντινοῦ καὶ ἀνακατελήφθη πρὸ τοῦ 1000.

Ἐξετάζων κατόπιν ὁ σ. τὰ ἀρχαιολογικὰ νεώτερα δεδομένα τῆς περιοχῆς, ἦτοι ὀχυρά, κεραμικὰ, νομίσματα καὶ σφραγίδας, διαπιστᾷ: α) ὅτι τὸ σύνορον τοῦ Δουνάβεως τὸ 971 ἐξετείνεται κατὰ μῆκος τοῦ κάτω ροῦ τοῦ ποταμοῦ ἐφ' ὅλης τῆς δεξιᾶς καὶ εἰς μέρη τῆς ἀριστερᾶς δὸθης αὐτοῦ, β) ὅτι λίαν σημαντικὰ στρατιωτικὰ κέντρα εὐρίσκοντο εἰς τὸ μέσον τοῦ ποταμοῦ ἐπὶ ὄχρωσιν νησιδῶν, καὶ γ) ὅτι οἱ Βυζαντινοὶ ἐξειδιώχθησαν ἐκ τῆς περιοχῆς ὑπὸ τοῦ Σαμουήλ καὶ ἐπανήλθον εἰς αὐτὴν τὸ ἔτος 1000.

Εἰς τὰς περιγραφὰς τοῦ Πορφυρογενήτου εἰς τὸ De administrando imperio τῶν βορειοανατολικῶν τοῦ Δέλτα τοῦ Δουνάβεως περιοχῶν καὶ μέχρι τοῦ Δόν, τὰς ὅποιας κατόκου οἱ Οὐγγροι πρὶν ἢ ἐκδιωχθῶν ὑπὸ τῶν Πετσενέγκων, εὐρίσκει ὁ σ. ὅτι ἡ μεταξὺ Δουνάβεως καὶ Δνειπέρου δυτικωτέρα περιοχὴ, ἢ ὅποια κατὰ τὰ μέσα τοῦ 10ου αἰῶνος κατοκεῖ-

το υπό Πετσενέγκων, ως τούτο δεικνύει και ἡ ἱστορία τοῦ τέλους τοῦ Σβιστοσλάβου ἐπὶ Τσιμισκῆ, ὠνομάζετο «Ἀτελκούζου», ὅπερ εἰς τὴν παλαιὰν οὐγγρικήν σημαίνει «Μεσοποταμία» καὶ ὅτι εἰς αὐτὴν τὴν περιοχὴν τοῦ κάτω Δουνάβου εὐρίσκτο ἡ «Μεσοποταμία τῆς Δύσεως», τῆς ὁποίας τὰ φυσικὰ χαρακτηριστικὰ παραλληλίζει πρὸς ἐκεῖνα τῆς Μεσοποταμίας τῆς Ἀνατολῆς.

Εἰς τὸν «δοκὰ Μεσοποταμίας» καὶ «κατεπάνω Μεσοποταμίας» τοῦ καταλόγου δουκῶν καὶ κατεπάνω τοῦ χειρογράφου τοῦ Ἑσκοριάλ βλέπει ὁ σ. εἰς τὸ πρῶτον τὴν Μεσοποταμίαν τοῦ Εἰφράτου καὶ εἰς τὸ δεύτερον τὴν Μεσοποταμίαν τοῦ Δουνάβου καὶ πείθει περὶ αὐτοῦ στηριζόμενος τόσον εἰς τὴν ἱεράρχησιν τῆς σημασίας τῶν ἀναφερομένων διοικητικῶν περιοχῶν, ὅσον καὶ εἰς τὴν γεωγραφικὴν κατανομὴν αὐτῶν κατὰ μῆκος τῶν ἀνατολικῶν καὶ τῶν δυτικῶν συνόρων τοῦ Κράτους.

Ἀπὸ τὴν ἱστορίαν τῶν Πετσενέγκων κατὰ τὰς πηγὰς ἀπὸ τῆς ἐμφανισεῶς τῶν ἀριστερὰ τοῦ Δουνάβου τὸ 1017 καὶ ἀπὸ τὴν ἱστορίαν τῶν ἐπαναλειμμένων ἐπιδρομῶν τῶν μέχρι τοῦ 1046 ὁ σ. διαπιστῶναι α) ὅτι περὶ τὸ 1040 οἱ Πετσενέγκοι κατέχουν ὀριστικῶς τὴν ἀριστερὰν ὄχθην τοῦ Δουνάβου, β) ὅτι αἱ νησίδες τοῦ Δουνάβου δὲν κατέονται πλέον παρ' οὐδενός, τοῦ βυζαντινοῦ συνόρου περιορισθέντος εἰς τὴν δεξιὰν ὄχθην τοῦ Δουνάβου. Οὕτως ἐχάθη ἡ «Μεσοποταμία τῆς Δύσεως» καὶ τὸ ὄνομά της.

XIII, 173-176: La cronologia dell' incoronazione dell' imperatore bizantino Constantino VIII (962).

Κατὰ τὰς βυζαντινὰς πηγὰς ὁ Βασίλειος Β' ἐγεννήθη τὸ 958 καὶ ἐστέφη συναιτοκράτωρ τοῦ πατρὸς τοῦ Ρωμανοῦ Β' τὸ Πάσχα 22 Ἀπριλίου τοῦ 960, ἐνδὲ μικρότερος ἀδελφός τοῦ Κωνσταντίνου Η' ἐγεννήθη τὸ ἐπόμενον ἔτος τῆς στέψεως τοῦ Βασιλείου Β' δηλαδὴ τὸ 960/1 (μεταξὺ Σεπτ. 960 καὶ Αὐγ. 961) καὶ ἐστέφη καὶ αὐτὸς συναιτοκράτωρ «μετ' ὀλίγον χρόνον». Πότε ἀκριβῶς ἐστέφη, εἶναι τὸ μικρὸν χρονολογικὸν πρόβλημα, τὸ ὁποῖον ἐπιτυγχάνει νὰ λύσῃ ὁ συγγραφεὺς.

Χρησιμοποιοῦν ἰδιωτικὰ ἔγγραφα τῆς Κάτω Ἰταλίας, εἰς λατινικὴν γραμμῆν, τὰ ὁποῖα ἀπὸ τῆς βυζαντινῆς κατοχῆς τῆς Ἀπουλίας (876) χρονολογοῦν κατὰ παλαιότερον ἔθος μὲ τὸ ἔτος τῆς βασιλείας τοῦ βασιλεύοντος αυτοκράτορος, ὑπολογιζόμενον τοῦ ἔτους τούτου ἀπὸ τῆς στέψεως τοῦ αυτοκράτορος, παρατηρεῖ ὅτι ἔγγραφα τοῦ Μαΐου 962 ἀναφέρουν ἀντίστοιχον ἔτος τῆς βασιλείας τοῦ Ρωμανοῦ Β' καὶ τοῦ Βασιλείου Β' καὶ ἀγνοοῦν τὸν Κωνσταντίνον Η', ἐνδὲ ἄλλα ἔγγραφα, Αὐγ. 981, Ἰουν. 983 καὶ Νοεμβ. 992, ἀναφέρουν τὸ ἀντίστοιχον ἔτος τῆς βασιλείας τοῦ Βασιλείου Β' καὶ τοῦ Κωνσταντίνου Η', ὑπολογιζόμενον ἀπὸ τῆς στέψεως ἐκάστου. Οὕτως ὑπολογίζει ὁ σ. ὅτι:

958 ἐγεννήθη ὁ Βασίλειος Β'

22 Ἀπριλ. 960 ἐστέφη ὁ Βασίλειος Β'

960/1 (μεταξὺ Σεπτ. 960-Αὐγ. 961) ἐγεννήθη ὁ Κωνσταντίνος Η',

961/2 (μεταξὺ Σεπτ. 961-Αὐγ. 962) ἐστέφη ὁ Κωνσταντίνος Η',

μετὰ ἓν ἔτος λοιπὸν ἀπὸ τῆς γεννήσεώς του καὶ ὄχι «μετ' ὀλίγον χρόνον».

Ἐπὶ πλέον ὁ σ. κάμνει τὴν εὐλογοφανῆ ὑπόθεσιν, ὅτι, ἐπειδὴ ὁ Ρωμανὸς Β' ἐστέφη Πάσχα 6 Ἀπριλίου 945 καὶ ἔστειπε τὸν πρωτότοκον υἱὸν τοῦ Βασιλείου Β' πάλιν Πάσχα 22 Ἀπριλίου 960, ἴσως ἔστειπε καὶ τὸν δευτερότοκον υἱὸν τοῦ Κωνσταντίνου Η' πάλιν Πάσχα 30 Μαρτίου 962.

XIV, 413-417: The donations of castles in the last quarter of the 11th century (Dölger, Reges'en 1012).

Τίτλος νόμου τοῦ Μιχαῆλ Ζ' Παραπινάκη (1071-1078), διασωθεὶς εἰς Cod. paris. gr. 1277, φ. 261V, θεσπιζόντος ὅτι ἡ δωρεὰ κάστρων εἰς ὀνονδήποτε πρόσωπον νοεῖται διὰ βί-

ου προσωπική (και όχι κληρονομική), δίδει άφορμήν εις τόν σ. νά διερευνηση περι τίνος πρόκειται και νά καταλήξη εις τά εξής:

Όπως φαίνεται από έγγραφα τής Μονής Ίωάννου του Θεολόγου τής Πάτμου του τελευταίου τετάρτου του 11ου αιώνος, προέκυψεν ή ανάγκη, λόγω επιδρομών Ούζων, Κουμάνων και Πετσενέγων εις τās βαλκανικάς επαρχίας και Σελτζούκων Τούρκων εις τά Δωδεκάνησα, τó Βυζαντινόν Κράτος ήναγκάσθη, έχον άπειθαρχον στρατόν μισθοφόρων, τήν Μ. Άσίαν άπωλεσθεΐσαν εις τούς Σελτζούκους τó 1071 και διαλελυμένον τó σύστημα τών Θεμάτων του, νά ενισχύη τήν ήμυνάν του παραχωρούν εις μονάς και κτηματίας ιδιώτας κάστρα, έστω και μικρά και άσημαντα, διά τήν συντήρησιν τής άσχυρώσεώς των και προστασίαν εις αυτά του έντοπιου πληθυσμού, άλλα κατά βυζαντινήν κρατικήν νοσοτροπίαν μέ παραχώρησιν αυτών προσωπικού και όχι κληρονομικού χαρακτήρος, τής όριστικής παραχώρησεως κρατικών δικαίων εις ιδιωτικά πρόσωπα ούσης άπαραδέκτου.

XV, 113-145: Cinq actes inédits du patriarche Michel Autoreianos.

Εις τόν Cod. paris. gr. 1234 τó 13ου αιώνος, τόν περιέχοντα κυρίως τήν Δογματικήν Πανοπλίαν του Νικήτα Χωνιάτου και άνήκοντα άλλοτε εις τόν μητροπολίτην Κυζίκου Θεόδωρον Σκουταριώτην, υπάρχουν διάφοροι προσθήκαι, μεταξú τών όποιων συγκαταλέγονται πέντε (I-V) έγγραφα του πατριάρχου Μιχαήλ Δ' Αύθωρειανού (1208-1214) άπευθυνόμεθα πρós τόν αυτοκράτορα τής Νικαίας Θεόδωρον Α' Λάσκαρην (1205-1222).

Ό σ. δημοσιεύει πρώτον τά κείμενα τών εγγράφων μετά γαλλικής μεταφράσεως αυτών και κατόπιν σχολιάζων αυτά δίδει: Α) Τά ιστορικά γεγονότα τής εποχής των και Β) Τό περιεχόμενον τών εγγράφων. Ούτως: α) εις τά έγγραφα I και V πρόκειται περι τού διορισμού τού ήγουμένου τής Μονής τών Άκοιμητών Μαξίμου ώς πνευματικού πατρός τού αυτοκράτορος Θεόδωρου, β) εις τά έγγραφα II και III, εις μέν τó II πρόκειται περι Πράξεως του Πατριάρχου και τής ένδημούσης Συνόδου τής Νικαίας άπευθυνομένης πρós τόν στρατόν του Θεόδωρου πρós ενίσχυσιν του ήθικου του κατά τās μάχας έναντίον τών έχθρών, εις δέ τó III πρόκειται περι προσωπικής επιστολής του Πατριάρχου πρós τόν Αυτοκράτορα χορηγούσης εις αυτόν άφεςιν άμαρτιών εις τούς άγώνων του κατά τών έχθρών, και τέλος γ) εις τó έγγραφο IV δίδεται όρκος πίστεως εις τόν Αυτοκράτορα και τόν υιόν του Νικόλαον.

Τέλος, Γ) ό σ. συνδυάζων τά δεδομένα τών εγγράφων μέ τά γνωστά ιστορικά γεγονότα χρονολογεί τά έγγραφα μεταξú 1208-1210 και έπισημαίνει τήν ιστορικήν άξίαν των ως ένδεικτικών τής αναγεννήσεως τών αυτοκρατορικών και εκκλησιαστικών θεσμών εις τήν Νικαίαν εκ του άπωλεσθέντος Βυζαντίου και μερικών νέων άπόψεων τής νοσοτροπίας τού Βυζαντίου έν έξορία.

XVI, 489-493: Les archives médiévales du Mont Athos: État actuel de l'inventaire et programme de publication.

Εις τήν ανακοίνωσίν του αυτήν πρós τó 13ον Διεθνές Συνέδριον Βυζαντινών Σπουδών εις τήν Όξφόρδην τó 1967 ό σ. προβαίνει εις άπολογισμόν του μέχρι τότε έργου τής επιστημονικής έκδόσεως τών μεσαιωνικών εγγράφων τών Μονών του Άθω, ελληνικών πρó παντός άλλα και άλλολόγισσων, ως προβλέπεται: αυτή εις τήν γαλλικήν σειράν «Archives de l'Athos». Τί υπάρχει δηλαδή, τί έχει ήδη έκδοθη, μέ βάσιν κυρίως τήν Βιβλιογραφίαν του Μ. Μανούσακα (ΕΕΒΣπ. 1963), και τί ετοιμάζεται νά έκδοθη.

Άναφέρει τās διατυπώσεις άναζητήσεως εγγράφων εις τās Μονάς του Άθω και τά άπίθανα πολλάκις μέρη άνευρέσεώς των, τούς εκτός του Άθω υπάρχοντας Καταλόγους και Συλλογάς φωτογραφιών εγγράφων του Άθω τών διαφόρων κατά καιρούς επιστημονικών άποστολών εις αυτόν και κατόπιν κατά Μονήν, ποίων μονών έξεδόθησαν τά έγγραφα

ποίαν έτοιμάζεται ή έκδοσις, ένδεκα έν τῷ συνόλῳ ἀπό εΐκοσι, και έκ τῶν ὑπολοίπων πόσα έγγραφα είναι γνωστά και πόσα ἐξ αὐτῶν ἐξεδόθησαν ἀτελῶς μέχρι σήμερον.

XVII, 195-201: 'Η διανομή τῶν βασιλικῶν «ἐπισκέψεων» τῆς Κρήτης (1170-1171) και ἡ δημοσιονομική πολιτική τοῦ Μανουήλ Α' Κομνηνοῦ.

Εἰς τὴν ἀνακοίνωσίν του αὐτὴν πρὸς τὸ 3ον Διεθνὲς Κρητολογικὸν Συνέδριον τοῦ 1968 ὁ σ. ἐξετάζει θέμα τῆς δημοσιονομικῆς πολιτικῆς τοῦ Μανουήλ Α' Κομνηνοῦ ἐπὶ τῇ βάσει γνωστῆς προστάξεως αὐτοῦ τοῦ 1171, διὰ τῆς ὁποίας διακόπτεται ἡ παροχή 700 μοδιῶν σίτου εἰς τὴν Μονὴν τοῦ Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου τῆς Πάτμου ἐκ τῶν βασιλικῶν «ἐπισκέψεων» (κτημάτων) τῆς Κρήτης, διότι τὰ κτήματα αὐτὰ παρεδόθησαν ὑπὸ τοῦ Αὐτοκράτορος εἰς τοὺς «ἐντοπίους», ἵνα τὸ Κράτος εἰσπράττη εἰς τὴν ἐξῆς παρὰ τῶν καλλιεργητῶν τῶν φόρον εἰς νομίματα.

'Η διὰ τοῦ μέτρου τούτου μείωσις τοῦ εἰς εἶδος εἰσοδήματος τοῦ Κράτους ἀς ἀμέσου καλλιεργητοῦ και ἡ μετατροπὴ τοῦ εἰσοδήματος ἀπὸ εἶδος εἰς χρῆμα ἐρμηνεύεται ὑπὸ τοῦ σ. ἐν τῷ πλαισίῳ τῆς δημοσιονομικῆς πολιτικῆς τοῦ Μανουήλ Α', ὁ ὁποῖος χρησιμοποιεῖ τὸ σύστημα τῆς «προνοίας» και τῆς «ἄωρεῆς ἀκινήτου» ὑπὸ ὄρουσ παροχῆς ὑπηρεσιῶν πρὸς τὸ Κράτος, διὰ νὰ ἐξασφαλίσῃ ὅσον τὸ δυνατόν περισσοτέρους χρηματικὸς πόρους ἀμείβον κρατικὸς λειτουργοὺς, ἀντὶ διὰ νομισμάτων, με μορφήν «προνοιῶν» και «ἄωρεῶν ἀκινήτων». τῶν ὁποίων τὰ χρηματικὰ εἰσοδήματα θὰ ἀπετέλουν τὴν ἀμοιβὴν τῶν ὑπηρεσιῶν τῶν.

Πῶς ἐλειτούργει τὸ σύστημα, διασαφηνίζει ὁ σ. με δύο περιπτώσεις «ἄωρεῆς ἀκινήτων», παραχωρήσεων δηλαδὴ βασιλικῶν «ἐπισκέψεων» (κτημάτων) ὑπὸ ὄρουσ στρατιωτικῶν ὑπηρεσιῶν, βάσει διασωθέντων ἐγγράφων, μίαν τῶν κτημάτων τῆς οἰκογενείας Σκορδίλη τοῦ 1183 ἢ τοῦ 1192 και μίαν τοῦ Χορτάτζη, τὸν ὅποτον διεδέχθη τὸ 1196 ἡ Μονὴ τῆς Πάτμου.

XVIII, 23-31: Σημείωμα γιὰ τὸν Ἀνδρόνικο Ε' Παλαιολόγο (1390).

Μετὰ τὴν διαπίστωσιν τοῦ G. T. Dennis ἐπὶ τῇ βάσει δύο ἀνεκδότων κειμένων (Cod. phil. gr. 241, φ. 133-133^v τῆς Ἑθνικῆς Βιβλιοθήκης τῆς Βιέννης και Cod. paris. gr. 968, φ. 1-5^v) εἰς Jahrb. d. Öster. Byz. Ges. 16 (1967) 175-187, ὅτι ὁ Ἰωάννης Ζ' Παλαιολόγος εἶχεν υἱόν, τὸν Ἀνδρόνικον Ε', ἀποθανόντα ἑπταετῇ πρὸ τῶν γονέων του, και ὅτι οὗτος γεννηθεὶς περὶ τὸ 1400/1 ἀπέθανεν περὶ τὸ 1407/8, ὁ σ. παρουσιάζει δύο μαρτυρίες πηγῶν (τοῦ Ὀδοιπορικοῦ τοῦ Ἰγνατίου τοῦ ἐκ Σμολένσκ και τῆς Ἀναγραφῆς ἐξόδων τῆς Γενουατικῆς Massaria τοῦ Πέραν τοῦ ἔτους 1390), αἱ ὁποῖαι ὄχι μόνον ἐπιβεβαιώνουν ὅτι ὑπῆρχε πράγματι αὐτοκράτωρ Ἀνδρόνικος τὸ 1390, ἀλλὰ ἐπιτρέπουν εἰς τὸν σ. νὰ καθορίσῃ ὅτι ὁ Ἀνδρόνικος Ε' πρέπει νὰ εἶχε γεννηθῆ πρὸ τοῦ Ἀπριλίου 1390, ἀναγορευθεὶς αὐτοκράτωρ τὴν 13/4 Ἀπριλίου, και νὰ εἶχεν ἀποθάνει μεταξὺ Σεπτεμβρίου 1390 και ἀρχῶν τοῦ 1397.

'Εξετάζων κατόπιν τὰ τοῦ γάμου τοῦ Ἰωάννου Ζ' Παλαιολόγου, γεννηθέντος περὶ τὸ 1370, μετὰ τῆς κόρης τοῦ Φραγκίσκου Β' Gattilusi τῆς Λέσβου Εἰρήνης (ἀργότερον μοναχῆς Εὐγενίας), δέχεται ὅτι ὁ γάμος πρέπει νὰ ἐγένετο πρὸ τοῦ 1390, ἀλλὰ προσπαθεῖ νὰ λύσῃ τὴν δυσκολίαν, ὅτι ἡ Εἰρήνη τὸ 1390 δὲν ἤμπορεῖ νὰ ἦτο πλέον τῶν 6 ἐτῶν, και δὲν ἤμπορεῖ νὰ ἐγέννησε τὸν Ἀνδρόνικον Ε' πρὸ τοῦ Ἀπριλίου 1390, με τὴν ὑπόθεσιν, ὅτι ὁ Φραγκίσκος Β' Gattilusi εἶχε νυμφευθῆ και εἶχεν ἀποκτήσει τὴν Εἰρήνην πολὺ πρὸ τοῦ 1384, ἀφῆναι ὁμως ἄλλα ἀλλὰ ἀνακτώντα προβλήματα, ὅπως Ἰωάννης Ζ' και Εἰρήνη δεύτεροι ἐξάδελφοι; Φραγκίσκος Β' Gattilusi νόθος υἱὸς Φραγκίσκου Α' και ὄχι υἱὸς Μαρίας Παλαιολογίνας;

XIX, 681-688: Le haradj dans l'empire byzantin du XVe siècle.

Ὁ σ. παρακολουθεῖ εἰς ἔγγραφα τῶν Μονῶν τοῦ Ἁθῶ, ἐκδεδομένα καὶ ἀνέκδοτα, τῆς πρώτης δεκαετίας τοῦ 15ου αἰῶνος, ὅτε μετὰ τὴν μάχην τῆς Ἀγκύρας τὸ 1402 ἡ Θεσσαλονίκη καὶ μέρος τῆς Μακεδονίας μετὰ τῆς Χαλκιδικῆς ἐπεστράφησαν ὑπὸ τοῦ Σουλταμάν εἰς τοὺς Βυζαντινοὺς, τὴν χρησιμοποίησιν καὶ σημασίαν τοῦ φορολογικοῦ δρου «χαράτζιν» καὶ τὸν τρόπον φορολογίας τῶν μοναστηριακῶν κτημάτων ὑπὸ τῶν διαδεχθέντων τοὺς Ὁθωμανοὺς καὶ τὸ φορολογικὸν τῶν σύστημα Βυζαντινῶν καὶ καταλήγει εἰς τὴν διαπίστῳσιν, ὅτι εἰς τὴν ἐξετασθεῖσαν τοῦλάχιστον περιοχὴν οἱ Ὁθωμανοὶ εἶχον διατηρήσει τὸ παλαιὸν φορολογικὸν σύστημα τῶν Βυζαντινῶν, οἱ ὅποιοι ἐπανεβλόντες διετήρησαν ἐπὶ τὸ διάστημα τὸν φορολογικὸν ὀθωμανικὸν δρον «χαράτζιν», μετὰφρασιν τοῦ ἑλληνικοῦ τοιοῦτου «τέλος».

XX, 527-533: À propos des relations ecclésiastiques entre Byzance et la Hongrie au XI siècle: Le métropolitaine de Turquie.

Ὁ σ. διεπίστωσεν ὅτι εἰς μερικά ἐκ τῶν χειρογράφων, ἐκ τῶν ὁποίων ἐξεδόθη ἡ Συνοδικὴ ἀπόφασις τοῦ πατριάρχου Ἀλεξίου Στουδίτου τοῦ ἔτους 1028, ὑπάρχον ἐξ ἱεράρχαι, μὴ περιληφθέντες εἰς τὴν ἐν λόγῳ ἔκδοσιν, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἀναφέρεται μητροπολίτης Τουρκίας Ἰωάννης γνωστοῦ ὄντος ὅτι Τουρκίας σημαίνει Οὐγγαρία.

Ἐξετάσας τὴν τάξιν πρωτοκαθεδρίας αὐτῶν καὶ συλλέξας προσωπογραφικὰς πληροφορίες περὶ αὐτῶν βεβαιοῦται ὅτι τὰ ὀνόματά τῶν δὲν ἀποτελοῦν μεταγενεστέραν προσθήκην εἰς τὰ χειρόγραφα καὶ ὅτι πράγματι τὸ 1028 ὑπῆρχε προσφάτου ἰδρύσεως ἑλληνικὴ μητρόπολις καὶ μητροπολίτης πάσης Οὐγγαρίας, ἐξηρητημένης ἐκ τοῦ Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως.

Τὴν ὑπαρξίν μητροπόλεως Τουρκίας (Οὐγγαρίας) τὸ 1028, ἐξηρητημένης ἐκ Κωνσταντινουπόλεως, ὑποστηρίζουν μαρτυρία προσαγόμενα ὑπὸ τοῦ σ., ἦτοι 1) Ἑλληνικὸν χειρόγραφον ἀχρονολόγητον τοῦ πρώτου χριστιανοῦ βασιλέως τῆς Οὐγγαρίας, τοῦ Ἁγίου Στεφάνου (997-1038), παραχωροῦν προνόμια εἰς ἑλληνικὴν μονὴν πόλεως τῆς Οὐγγαρίας τελοῦσης ὑπὸ Ἑλλῆνα μητροπολίτην, 2) μολυβδόβουλλον μετὴν ἐπιγραφῆν «Σφραγίς Ἀντωνίου μοναχοῦ, συγκέλλου καὶ προέδρου Τουρκίας», εἰς τὸ ὅποιον «σύγκελλος» καὶ «πρόεδρος» ὑποδηλοῦν μητροπολίτην, 3) μαρτυρίαν τοῦ ἱστορικοῦ Κιννάμου (Βόν., 222), ὅτι εἰς τὸ Παγάτσιον (Bacs) τῆς Οὐγγαρίας τὸ 1164 εἶχε τὴν ἔδραν του «ὁ τοῦ ἔθνους ἀρχιερεὺς», καὶ 4) ἐκ τῆς ἱστορίας τῶν ἑλληνο-ουγγρικῶν σχέσεων α) τὰ περὶ ἱερομονάχου Ἱεροθέου, χειροτονηθέντος τὸ 948 «ἐπισκόπου Τουρκίας», καὶ β) τὰ περὶ βαπτίσεως Οὐγγρου ἀρχηγοῦ (Ajtony) τὸ 1002 καὶ ἰδρύσεως Μονῆς τοῦ Ἰωάννου Προδρόμου, ἅμα τῆ καταλήξει τοῦ Βιδινίου ὑπὸ τοῦ Βασιλείου Β'.

Ὁ δὲ σ. διακρίνει δύο περιόδους τῆς ἱστορίας τῆς ἑλληνικῆς μητροπόλεως Οὐγγαρίας, μίαν ἀπὸ τοῦ 948, τερματισθεῖσαν ὑπὸ τῶν Λατίνων τῆς Οὐγγαρίας μεταξὺ 970-1000, καὶ μίαν ἀπὸ τοῦ 1002, τερματισθεῖσαν μετὰ τὴν κατάληψιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Φράγκων τὸ 1204.

XXI, 269-281: Correspondence between Heraclius and Kavadh-Siroe in the Paschal Chronicle (628).

Ὁ σ. μελετᾷ τὴν ἀλληλογραφίαν Σιρῆ καὶ Ἡρακλείου μετὰ τὰς νίκας τοῦ τελευταίου τὸν Δεκ. '27 (Νινεὺι) καὶ Ἰαν. 628 (Δασταγέρτη), ὡς αὕτη διεσώθη εἰς τὸν Cod. vatic. gr. 1941 τοῦ 10ου αἰ. τοῦ Πασχαλίου Χρονικοῦ καὶ εἰς τὸ φ. 300 καὶ εἰς τὸ τελευταῖον ἐμφωμένον φ. 301 αὐτοῦ, τὰ περιέχοντα τὸ «ὑπομνηστικὸν» τοῦ Σιρῆ καὶ τὴν ἀπάντησιν τοῦ Ἡρακλείου, τὴν ὅλην ἐπιστολὴν του τουτέστιν, τὴν σταλεῖσαν ἀπὸ τοῦ στρατοπέδου τοῦ Gazak καὶ ἀναγνωσθεῖσαν τὴν 15ην Μαΐου 628 ἀπὸ τοῦ ἄμβωνος τῆς Ἁγίας Σοφίας Κωνσταντινουπόλεως.

Παραθέτει κατόπιν ό σ. τό κείμενον: Cod. vatic. gr. 1941, φφ. 300-301 και Πασχάλιον Χρονικόν, έκδ. Βόνν., σ. 735-737, και συγκρίνει αυτό πρός τήν παλαιότεραν επιστολήν του Χοσρόου, τήν επικυρούσαν τήν 50ετή συνθήκην του 562, ώς παραδίδει αυτήν ό Μέγανδρος Προτήκτωρ, έκδ. De Boor, σ. 176-177, προσπαθών νά συμπληρώσει τό κενόν τών στ. 59-61 εις τήν άρχήν τής άπαντήσεως του Ήρακλείου, και εξετάζει επί τη βάσει άφηγηματικών πηγών (Πατριάρχου Νικηφόρου, Θεοσάνου χρονογράφου, Σεβέου άρμενίου Ιστορικού, Μιχαήλ του Σύρου Ιστορικού και άραβος Ιστορικού Άγαπίου του Μενβιδ) προβλήματα τής μορφής και ουσιαστικών περιεχομενον τής άλληλογραφίας Σιρόη-Ήρακλείου, ώς και τήν άκολουθηθείσαν διαδικασίαν τής συνάψεως τής συνθήκης του 628 μετά τών έπακολουθησάντων γεγονότων.

XXII, 1-8: Vardariotes, -W. L. Nd. R.-V. N. Nd. R: Hongrois installés dans la vallée du Vardar en 934.

Ό σ. ύπενθυμίξει τās συντόμους πληροφορίας βυζαντινών χρονογράφων περί τής πρώτης εισβολής Τούρκων (= Ούγγρων) τό 934 και παρακολουθεί τήν άνάμνησιν αυτής εις μεταγενεστέρους τών γεγονότων Ούγγρους χρονογράφους, ώς του γραμματέως του βασιλέως Bela, διηγουμένου σνν τοις άλλοις ότι μέρος τών εισβολέων παρέμεινεν επί βυζαντινού εδάφους και έλαβεν νέον όνομα παρά τών Έλλήνων, όπερ έξηγει τήν ύπαρξιν όπό του 10ου αιώνος εις τήν κοιλάδα του Άξιοϋ-Βαρδάρη τών Βαρδαριωτών Τούρκων, τής έπισκοπής Βαρδαριωτών Τούρκων, τών συμπολεμησάντων μετά του Βασιλείου Β΄ «όποσπόνδων» Τούρκων και του σώματος τών «Βαρδαριωτών» τής αυτοκρατορικής φρουράς. Τήν αυτήν πενία πληροφοριών παρουσιάζουν αι ένδιαφερόμεναι προ παντός διά τήν άσφάλειαν τής πρωτευούσης βυζαντιναι χρονογραφίαι και διά τήν κατ' άλλας βοηθητικάς πηγάς πολύ μεγαλυτέραν δευτέραν εισβολήν Τούρκων (Ούγγρων) του 934.

Έκκινών εκ τών άνωτέρω ό σ. προσάγει ανατολικās πηγάς του 10ου αιώνος (Masudi, Gardisi, Hudud-Al-Alam), εις τās άφηγήσεις τών όποιων εμφανίζονται όνομασίαι τουρκικών φυλών, δυσκόλως δυναμένων νά ταυτισθούν, όπως W.L.ND.R ή V.N.ND.R. (με τά σύμφωνα μόνον του όνόματός των εις τήν άραβικήν γραφήν) και άλλων τέσσάρων, και τών όποιων αι άφηγήσεις έθεωρήθησαν ύπό τών έρευνητών ώς έκτεινόμεναι και πέραν τής εισβολής του 934 και συνεπώς ώς συγγέουσαι τά πράγματα, όθεν έγέγοντο διάφοροι ταυτίσεις τών μυστηριωδών όνομάτων ούδένα πειθουσαι.

Ό σ. σπριζόμενος εις χρονολογικά, εις Ιστορικά και εις γεωγραφικά κριτήρια άνάγει τήν άφήγησιν του Masudi εις τήν εισβολήν τών Ούγγρων του 934 και βλέπει εις μέν τά όνόματα W.L.ND.R ή V.N.ND.R τούς Βαρδαριώτας Ούγγρους, εις δε τά άλλα τέσσαρα τά όνόματα μερικων εκ τών όκτώ ούγγρικών φυλών, τά όποια αναφέρει ό Πορφυρογέννητος, De admin. imp. 4, 4, Μέγερη, Νέκη, Γενάχ και Κάβαροι.

XXIII, 335-346: Notes sur un praktikon de pronoiaire (Juin 1323).

Ό σ. μελετά τό δεύτερον εκ τών δύο ύπό του M.P. Schreiner εις τήν στάχωσιν του Cod. Add. 2603 (13ου ή 14ου αι.) τής Πανεπιστημιακής Βιβλιοθήκης του Cambridge (άλλοτε τής Μονής Διονυσίου) άνακαλυφθέντων και δημοσιευθέντων (JÖB 19, 1970, 33-49) βυζαντινών Πρακτικών επί περγαμνηής.

Α. Αναγνώσας τήν τελικήν μονοκονδυλιάν του όνόματος του άπογραφέως του Πρακτικού ώς (Γεώργιος) «Φαρισταος» και επί τη βάσει τής εξ άλλων έγγράφων τών Μονών του Άθω γνωστής σταδιοδρομίας του άπογραφέως τούτου, βοηθούσης και τής Ίνδικτιώνος 6 του Πρακτικού, διορθώνει τήν χρονολόγησιν 1368 του εκδότου του Πρακτικού εις τό όρθόν: Ίούνιος 1323.

Β. Έξετάζων τό περιεχόμενον του Πρακτικού, τό όποιον είναι «παράδοσις οικονομίας

μίας» 80 νομισμάτων, εύρισκομένης εις τὸ χωρίον Λαγκαβίικεια τοῦ κατεπανικίου Ρεντίνας, εις τὸν Μανουὴλ Μπερίλαν, ὑπηρετοῦντα εις τὴν ἐφιππον φρουρὰν (μέγα ἀλλάγιον) τῆς Θεσσαλονίκης, καὶ συγκρίνον αὐτὸ πρὸς τὰ δύο παρόμοια ἀνέκδοτα Πρακτικά τῆς Μονῆς Ξενοφώντος καὶ πρὸς τὰ δύο ἐκδεδομένα τῆς Μονῆς Ζωγράφου καὶ τῆς Μονῆς Καρακάλα διαπιστώνει ὅτι τὸ Πρακτικὸν τοῦ Μπερίλα εἶναι τὸ πρῶτον γνήσιον Πρακτικὸν προνοιαρίου τελούντος ἐν κρατικῇ ὑπηρεσίᾳ, ἀποτελεῖ δηλαδὴ κρατικὴν παραχρῶρην ὑπὸ ὄρουσ παροχῆς ὑπηρεσιῶν προσωπικῆν καὶ μὴ κληροδοτουμένην.

C. Εἰς παρατηρήσεις κατόπιν ἐπὶ τοῦ περιεχομένου τοῦ Πρακτικοῦ ἐρμηνεύει τὸν ὄρον «ἀντὶ οἰκουμένου» καὶ ἐξηγεῖ τὸν φορολογικὸν μηχανισμόν ἐκ τοῦ ὁποίου οὗτος προέκυψεν, προβαίνων καὶ εἰς φορολογικοὺς ὑπολογισμοὺς κατόπιν συμπληρώσεως τῶν κενῶν τοῦ στ. 19.

XXIV, 285-302: L'organisation de la frontière orientale de Byzance au Xe-XIe siècles et le taktikon de l'Escorial.

Ἐκμεταλλεύομενος τὰς μοναδικὰς πληροφορίας τοῦ μεταξὺ 971-975 συνταχθέντος κώδικος Scorialensis gr. R-II-11 ἐπὶ τῆς γεωγραφίας τοῦ ἀνατολικοῦ συνόρου τοῦ Βυζαντίου κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ ὁ σ. ἐρευνᾷ πῶς ὀργανώθη ἡ ἀπὸ τῶν ἐκστρατειῶν τοῦ Βασιλείου Α' κατὰ τῶν Παυλικιανῶν ἀρξάμενη καὶ διὰ τῶν ἐκστρατειῶν τοῦ Νικηφόρου Φωκᾶ καὶ τοῦ Ἰωάννου Τσιμισκῆ συνεχισθεῖσα ἐπέκτασις τοῦ ἀνατολικοῦ συνόρου τοῦ Βυζαντίου πρὸς ἀνατολάς.

Μὲ βάσιν τὰς πληροφορίας τοῦ ὡς ἄνω κώδικος, τῶν πηγῶν καὶ τῆς ὑπαρχούσης βιβλιογραφίας ἀπαριθμεῖ καὶ καθορίζει τὴν γεωγραφικὴν θέσιν τῶν νέων μικρῶν τὴν ἑκτασιν καὶ τὴν στρατιωτικὴν δύναμιν αὐξανομένου ἀριθμοῦ Θεμάτων, προδιδόντων μίαν νέαν στρατιωτικὴν καὶ διοικητικὴν ὀργάνωσιν τῶν νεοκτηθέντων ἀνατολικῶν ἐδαφῶν καὶ καθοριζόντων τὴν γραμμὴν τοῦ νέου βυζαντινοῦ συνόρου εἰς τὴν βόρειον Συρίαν, εἰς τὴν Μεσοποταμίαν, νότιαν Ἀρμενίαν, καὶ εἰς τὴν παλαιὰν Ἀρμενίαν.

Τὸ νέον διοικητικὸν καὶ στρατιωτικὸν σύστημα συναντήσαν εἰς τὰ ἀπὸ τοῦ 9ου αἰῶνος κατακτηθέντα ἐδάφη τῆς ἀραβο-βυζαντινῆς συνοριακῆς ζώνης σημαντικὴν ἀραιώσιν τοῦ ἑτερογενοῦς πληθυσμοῦ τῆς, λόγῳ προηγηθειῶν ἐπανειλημμένων στρατιωτικῶν ἐπιχειρήσεων εἰς αὐτὴν, καὶ ἀναγκασθὲν νὰ ἀποικίση αὐτὴν κυρίως δι' Ἀρμενίων, προσφύγων τῶν ἀραβικῶν ἐπιδρομῶν εἰς τὰς χώρας τῶν, ἀλλὰ καὶ ἄλλων ἔθνικῶν μειονοτήτων, ὀργάνωσε τὰ λαβόντα στρατιωτικὰ κτήματα καὶ ἀπολαύοντα θρησκευτικῆς ἀνεξίθρησκείας, ἀλλ' ἀπειθάρχητα καὶ ἄπιστα αὐτὰ πλήθη εἰς μικρὰς ἐκτάσεως Θέματα, μικρὰς στρατιωτικῆς δυνάμεως πεζῶν πλαισιουμένων ὑπὸ δυσαναλόγως μεγάλου ἀριθμοῦ βαθμοφόρων, ὀνομασθέντα «ἀρμενιὰκὰ», ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰ μεγάλα «ρωμαϊκὰ», καὶ ἀποτελέσαντα τὸ νέον διοικητικὸν σύστημα τοῦ ἀνατολικοῦ συνόρου τὸ 950, ἔργον πιθανῶς τῆς διοικησεως τῆς Ἀνατολῆς ὑπὸ τῆς οἰκογενείας τῶν Φωκᾶδων, διαλυθὲν ὁμως ἀργότερον μετὰ τὰς ἐπαναστάσεις τοῦ Βάρδα Φωκᾶ καὶ τοῦ Βάρδα Σκκληροῦ δι' ἐπανειλημμένων μετοικήσεων τῶν ἀπειθάρχων καὶ ἀπίστων αἰρετικῶν αὐτῶν νεοβυζαντινῶν πληθυσμῶν.

XXIV, α: La frontière orientale de Byzance au Xe siècle (d'après Scorialensis).

Χάρτης, ληφθεὶς ἐκ τοῦ ἔργου τοῦ συγγραφέως: Les listes de préséance byzantines de IXe et Xe siècles. Introduction, texte, traduction et commentaire par N. Oikonomidès. carte I, Paris 1972.